

УДК 371.134 +378.041

ДО ПИТАННЯ ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Т.Б.СТРАТАН-АРТИШКОВА

У статті здійснюється огляд наукових праць, присвячених питанням професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; подаються концепції сучасних вітчизняних вчених і дослідників у галузі мистецької та музично-педагогічної освіти, розкриваються актуальні аспекти творчо-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: мистецька освіта, творчо-виконавська підготовка, майстерність, компетентність, майбутній учитель музичного мистецтва.

Постановка проблеми. Складність, динамічність і суперечливість духовного континууму сучасного світу, процеси глобалізації, технологізації, комп'ютеризації, що охопили всі сфери цивілізаційного простору, змушують визнати, що сучасний етап розвитку людства вимагає, як ніколи, пильної уваги до кожної особистості, її значення й місця в соціально-культурному середовищі, розвитку ціннісно-особистісного фактору, евристично-творчого потенціалу, внутрішнього світу особистості. У зв'язку з цим національна система освіти поставила важливі завдання, якими є підготовка свідомої національної інтелігенції, оновлення і збагачення інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти, примноження культурного потенціалу, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх фахівців; створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і духовної культури через залучення до різноманітних видів творчої діяльності; формування «Я» – концепції людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності.

Перед вищою музично-педагогічною освітою постає важливе завдання, пов'язане з підготовкою майбутніх фахівців, здатних до творчого самовираження й самореалізації, фахівців, котрі здатні засобами музичного мистецтва впливати на духовний розвиток підростаючого покоління, пробуджувати в них інтерес до художньої творчості, залучати до активної творчої діяльності, спрямовувати їхній духовний розвиток у творче русло.

Розв'язання вищеназваних завдань в системі вищої педагогічної освіти уможлиблює творчо-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, яка є складною неперервною динамічною системою, що передбачає вдосконалення і розвиток професійно значущих якостей, музичних здібностей, інтеграцію, постійне зростання, ґрунтовність і фундаментальність знань, набуття фахових компетентностей і головне, – сприяє якісному перетворенню майбутнім вчителем свого внутрішнього світу, що призводить до принципово нового його внутрішнього стану, способу життєдіяльності та професійної творчості.

Метою статті є: здійснити аналіз наукових праць, присвячених проблемам професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, виокремлення актуальних аспектів творчо-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Вища педагогічна освіта як процес і результат поєднання навчання і професійної підготовки, передбачає оволодіння майбутніми фахівцями найновішими досягненнями науки, техніки і культури, здатність їх творчо використовувати і розвивати, володіння ґрунтовними і фундаментальними систематизованими знаннями, спроможністю самостійно і відповідально виконувати педагогічні функції, спрямовані на розвиток інтелектуальних і моральних якостей особистості, формування гармонійної індивідуальності, потреби у подальшому самовдосконаленні та безперервній освіті [1, 99].

Класичними на сучасному етапі є концепції професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва відомих сучасних вітчизняних вчених у галузі мистецької та музично-педагогічної освіти, які заклали основи педагогіки мистецтва, виховали, підготували плеяду перспективних науковців, створили авторські наукові школи: А.Авдієвський, А.Болгарський, Н.Гуральник, О.Олексюк, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.

У фундаментальній праці «Педагогіка: загальна та мистецька» О.Рудницька визначає освіту як процес і результат формування якостей особистості засобами навчання і виховання відповідно до норм духовної культури і цінностей суспільства. Результат освіти, зазначає науковець, характеризується змістом тих культурних надбань, які опанував суб'єкт навчально-виховного процесу й відповідно тому, якою мірою відбулося це опанування, можна говорити про досягнутий рівень освіченості і ступінь його відповідності нормам розвитку особистості, прийнятим у даному суспільстві. Освіченість означає різнобічний розвиток особистості і є результатом реалізації багатоаспектного змісту освіти [2, 22].

Компонентами освіти вчена визначає пізнавальний (когнітивний) досвід, знання, практичний досвід (досвід здійснення способів діяльності), емоційний досвід (система мотиваційно-ціннісних і емоційно-вольових відношень), які у своїх взаємодії і сукупності є «умовою формування цінностей, ідеалів, а в результаті – світогляду особистості як узагальненого критерію освіченості» [2, 23]. Вченою уведена у науковий обіг категорія «мистецька освіта», яка визначається як «освітня галузь, що спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатність до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та вдосконалення власної почуттєвої культури» [2, 29 – 30]. У наведеній дефініції акцентується особистісно-розвивальна парадигма мистецької освіти, її результативний («спрямована на розвиток») і творчо-діяльнісний («у процесі активної творчої діяльності») аспекти.

Головною метою на сучасному етапі розвитку теорії і практики мистецької освіти Г.Падалка визначає потребу розробки інноваційної проблематики, впровадження інноваційних підходів, виявлення найсуттєвішого, зосередження на проблемах глобальних і специфічних явищ мистецької освіти, що мотивується особливостями розвитку сучасної мистецької освіти, забезпечення високого рівня загальнонаукового, спеціального і професійного індивідуально-творчого розвитку студента, який опановує основами професії «вчитель музичного мистецтва» [3].

За концепцією О. Олексюк зміст музичної освіти розглядається у двох аспектах: як наслідок дії системи, зафіксованої державним стандартом, щодо певної освітньої системи; як результат освіти, якою є сама людина, її досвід як сукупність особистісних якостей, музичних знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, світогляду, творчої діяльності [4, 8]. Вищі навчальні заклади, зазначає вчена, мають випускати не лише «предметників», фахівців вузької спеціалізації, а по-справжньому інтелектуальних людей з гуманітарним світоглядом [4, 6], здатних творчо діяти, бути авторами і творцями у своїй професії і життєдіяльності.

Розкриваючи особливості музично-педагогічної освіти в контексті сучасного цивілізаційного простору, А.Растрюгіна, підкреслює основне завдання музично-педагогічної освіти, що полягає не тільки у підготовці професійного музиканта, а й становленні його як особистості, котра спроможна пізнати себе та навколишній світ, здійснювати професійну та особистісну самореалізацію. Одним із важливих завдань музично-педагогічної освіти, зазначає науковець, має стати інноваційний контекст реконструювання змісту фахової підготовки із вузькопрофесійного спрямування на підготовку вчителя музики до широкого мистецько-гуманістичного розвитку майбутнього педагога-музиканта на засадах становлення і розвитку суб'єктних характеристик майбутнього фахівця як основи його внутрішнього духовно-творчого саморозвитку, самовираження, самореалізації, вільного вибору індивідуальної траєкторії професійно-творчого розвитку [5, 57].

Наукова мистецька і музично-педагогічна думка на сучасному етапі збагатилася інноваційними концепціями таких дослідників, як Е.Брилін, Л.Василенко, Н.Гуральник, Л.Гусейнова, К.Завалко, О.Єременко, А.Козир, Л.Масол, В.Орлов, О.Отич, Л.Паньків, А.Растрюгіна, О.Реброва, Р.Савченко, Н.Сегеда та ін., у наукових дослідженнях яких акцентується увага на формуванні особистості педагога-музиканта, який не тільки орієнтується в освітніх інноваціях, застосовує їх у викладацькій діяльності, володіє формами, методами, різними технологіями викладання фахових дисциплін, але й здатний як творча особистість, до самореалізації у професійній діяльності, самостійно-творчого пошуку, оволодіння досвідом емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу.

Підкреслюючи значущість впровадження інноваційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх фахівців, дослідники виокремлюють значущість оволодіння фундаментальним знанням досвідом не тільки з фахових, а й з гуманітарних, природознавчих, соціальних, загальнопрофесійних дисциплін, предметів професійної спеціалізації в умовах упровадження інноваційних підходів до моделювання, організації та удосконалення процесу навчання (О.Єременко).

Важливою є теза О.Отич про те, що мистецька освіта покликана розв'язувати завдання підготовки особистості до аматорської й професійної мистецької діяльності, оволодіння її технікою та технологією [6, 40]. Це посилює вимоги до майбутнього вчителя і педагога-музиканта, який є суб'єктом і носієм інновацій, внесенні і запровадженні новоутворень у традиційну систему музично-педагогічної освіти, оновленні педагогічного процесу технологіями, що сприяють досягненню якісно нового рівня професійної підготовки майбутніх фахівців і найвищого ступеня педагогічної творчості педагога.

Розкриваючи й уточнюючи зміст «мистецької освіти», акцентуючи увагу на аксіологічному і компетентнісному підході, Л.Масол підкреслює, що мистецька освіта не лише гармонізує взаємозв'язки людини з навколишнім середовищем, а й стимулює художнє самопізнання, сприяє творчій самореалізації особистості, формує ставлення учнів до себе, свого внутрішнього світу, здійснює «виховні» впливи через мистецтво, емоційні реакції, механізми асоціативно-образного, що залишають ніби непомітні, але глибокі «сліди» на соматичному й ментальному рівнях.

Спорідненим терміном, який використовується у педагогічних працях українських учених (І.Зязюн, А.Волинець, Л.Масол, Г.Ніколаї та ін.), а також широко вживається у європейській термінології, є термін «артистична» освіта, яка розуміється як «художня», акцентує момент активності суб'єкта і містить досить об'ємне семантичне поле: артист, виконавець мистецьких творів, особа, яка досягла високої майстерності в певній галузі [7, 33].

Поняття «підготовка» тісно пов'язане з поняттям «майстерність», яке використовується у двох значеннях: як певний вид ремесла та як характеристика оволодіння вміннями у певній галузі діяльності, ступінь її досконалості і неповторності, тобто мистецтва. У «Педагогічній енциклопедії» поняття «педагогічна майстерність» визначається як високе мистецтво виховання і навчання, що постійно вдосконалюється, доступне кожному педагогу, який працює за призначенням і любить дітей. Саме такому змісту, зазначає О.Рудницька, відповідає поняття педагогічної майстерності, що передбачає наявність елементів творчості у розв'язанні педагогічних завдань. Слушним є твердження вченої, що майстерність педагога характеризує не тільки ЩО робиться, тобто різні прийоми діяльності, її техніку та можливості використання, які можуть бути зафіксовані словами, символічними образами, відеозаписами, тренувальними завданнями, набуття відповідних навичок, а характеризує ЯК це робиться в реальній ситуації, тобто є «ознакою непередбачених суб'єктивно-неповторних педагогічних дій, які неможливо описати у всій їх повноті, бо спостереженню віддаються тільки окремі яскраві спалахи успіху» [2, 13].

Поняття «підготовка» пов'язано із поняттям «компетентність», що містить знання з фаху, педагогіки та психології, методики викладання предмета, рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості та професійно значущі особистісні якості, спрямовані на продуктивну діяльність. Структурні компоненти компетентності характеризують мотиви діяльності особистості, її інтерес, зацікавленість, потребу, ставлення до праці та соціального середовища, ціннісні орієнтації, базові наукові знання, вміння, здібності у практичній діяльності, стиль та культуру міжособистісного спілкування, здатність до саморозвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя, які є сферою зв'язків між знаннями та дією й містять групи інтегрованих компетенцій (аксіологічних, художньо-інтерпретаційних, практично-методичних, творчо-проектувальних, самостійно-пошукових, рефлексивно-оцінювальних), котрі дають змогу майбутньому вчителю діяти творчо і конструктивно в змінюваних соціальних умовах.

У вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних дослідженнях (Н.Бібік, Л.Ващенко, А.Дахін, В.Красвський, Н.Кузьміна, О.Пометун, О.Савченко, С.Сисоєва, Л.Хоружа, А.Хуторської та ін.) основою компетентнісного підходу є ідея виховання особистості, компетентність якої має виявитися у різних сферах життєдіяльності і життєтворчості, визначається результативно-цільова, практична спрямованість професійної освіти. Такий підхід сприятиме зростанню конкурентноспроможності, розвитку професійної гнучкості й адаптивності особистості у соціальному середовищі (О.Пометун).

Підкреслюючи теоретичний та практичний аспекти компетентності, знання та оперативномобільні вміння застосовувати їх у практичній діяльності, науковці виокремлюють такі якості, як відповідальність, самостійність, критичне мислення, значущість творчих здібностей, необхідних для здійснення певної діяльності, єдність теоретичної і практичної підготовки, що становить модель професійної підготовки майбутнього фахівця і констатує його компетентність.

Аналіз наукових праць з музичної педагогіки уможливорює констатувати, що зросла увага до проблеми ціннісно-особистісних аспектів розвитку особистості, розробці і впровадженні інноваційних технологій, спрямованих на формування таких професійно значущих особистісних якостей, як креативність, здатність до емпатії та рефлексії, творчу активність, критичність професійного мислення, котрі забезпечують розуміння того потаємного, що складає духовний світ композитора, його авторську позицію (Л.Гусейнова), сприяють виявленню ціннісного ставлення до музичних творів на підґрунті набутого музично-виконавського досвіду в усій його цілісності (В.Крицький), сформованості аксіологічних і художньо-інтерпретаційних компетенцій у музично-виконавській діяльності (О.Горбенко), готовності до творчої педагогічної праці, самовираження і самореалізації у діяльності.

Слід зазначити, що дослідники плідно використовують у практичній роботі творчі методи, зокрема імпровізації, композиції, творчого музикування (Е.Брилін, А.Душний та ін.). Так, процесуальні підходи активізації творчої діяльності у процесі музично-виконавської підготовки студентів (творче наслідування, «зумовлена» творчість, створення музичного твору) визначає А.Душний, виокремлюючи такі ієрархічно взаємопов'язані три стадії творення: на основі вивчення творчого методу митця, виконання конкретного завдання (п'єси, варіації, невеликого твору тощо), залучення студентів до творчої діяльності, розкрячення й вивільнення їх творчої енергії, емоцій і почуттів.

Привертає увагу дослідження Е.Бриліна, що розкриває проблему формування навичок композиторської творчості як інтегративного утворення, завдяки якому забезпечується автоматизованість дій у взаємозв'язку структурних компонентів музичної діяльності й впровадження

методики вироблення цих навичок у студентів музично-педагогічних факультетів під час вивчення теоретико-практичних дисциплін.

Висновки. Аналіз наукових праць і досліджень з професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва уможливило констатувати, що вища музично-педагогічна освіта має численні й ґрунтовні наукові здобутки в галузі професійної підготовки майбутніх фахівців, але в теорії і практиці вищої музично-педагогічної освіти проблема творчо-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики в усій її системності, цілісності й інтеграційності ще не вивчалась, хоча для її конструктивного розв'язання в сучасній музично-педагогічній освіті вже склалися необхідні передумови. Залишається поза увагою такий важливий аспект професійної підготовки як спрямованість на розвиток духовно-творчої особистості майбутнього вчителя через залучення у процес власної творчості (авторської, композиторсько-виконавської), що інтегрує набуті майбутніми фахівцями фахові компетентності (поліхудожню, музично-теоретичну, музично-виконавську, науково-методичну, художньо-педагогічну) і відповідні їм компетенції, є результатом і вершиною творчо-виконавської підготовки фахівців, констатує високий рівень сформованості сутнісних сил особистості, її авторської спроможності як інтегрованої професійно значущої особистісної якості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [головний ред. В.І.Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: навчальний посібник / О.П. Рудницька. – К.: ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. / О. М. Олексюк. – К., 2006. – 188 с.
5. Растрюгіна А. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта / А.Растрюгіна // Наукові записки. – Кіровоград, 2014. – Вип. 133. – С. 57 – 64. – (Серія: Педагогічні науки).
6. Отич О. М. Теорія і практика художньо-естетичного розвитку майбутнього фахівця у системі професійної освіти / О. М. Отич // Зб. наук. праць Бердянського педагогічного університету. – Бердянськ: БДПУ, 2006. – № 2. – С. 72-80. – (Серія Педагогічні науки).
7. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.

CITED LITERATURE

1. Encyclopedia of Education / Acad. ped. Sciences of Ukraine; [chief ed. V.I.Kremen]. – Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. – 1040 p. [in Ukrainian]
2. Rudnytska O.P. Pedagogy general and artistic: tutorial / O.P. Rudnytska. – Kyiv: «Interprof», 2002. – 270 p. [in Ukrainian]
3. Padalka G. Art Pedagogy: theory and methods of teaching art courses / G.M. Padalka. – Kyiv: Ukraine Education, 2008. – 274 p. [in Ukrainian]
4. Oleksyuk O.M. Music Teaching: teach. guidances / A. Oleksyuk. – Kyiv, 2006. – 188 p. [in Ukrainian]
5. Rastryhina A. Innovation context of training future teachers musician / A.Rastryhina // Scientific Notes - Series: teaching Science. – Kirovograd, 2014. – Vol. 133. – P.57 - 64. [in Ukrainian]
6. Otych A. Theory and practice of artistic and aesthetic development of future expert system of vocational education / O.M. Otych // Coll. sciences. works Berdyansk Pedagogical University. – Berdyansk: BSPU, 2006. – № 2. – P. 72-80. – (Series: Pedagogy) [in Ukrainian]
7. Masol L.M. General art education: theory and practice / L.M. Masol. – Kyiv: Promin, 2006. – 432 p. [in Ukrainian]

УДК 378.015.31:37.011.3-051

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

О. О. ЛАВРЕНТЬЄВА

У статті розкриваються питання чинників формування і розвитку методологічної культури майбутнього вчителя. Надається обґрунтування феноменам готовності викладачів до формування в майбутнього вчителя особливого для сфери освіти стилю мислення; шляхам запровадження наскрізної загальної і спеціальної методологічної підготовки; способам використання механізмів методологічної рефлексії у сприйнятті, розумінні, проектуванні та конструюванні майбутнім учителем педагогічної реальності; сутності педагогічного моніторингу стану педагогічної системи розвитку методологічної культури майбутнього вчителя. Робиться висновок щодо необхідності створення визначених педагогічних умов у комплексі.

Ключові слова: методологічна культура, система професійної підготовки майбутнього вчителя.

Постановка проблеми. Методологічна культура вчителя всебічно досліджується в наукових працях різного рівня. Не зважаючи на суттєвий доробок в цьому напрямі, це поняття ще остаточно не встоялося в освітянській практиці. Дотепер не визначеним залишаються питання місця методологічної культури в метасистемі професійно-педагогічної культури, а також її специфічних функцій, що забезпечують, у першу чергу, методологічну діяльність – не досить характерну для освітянської практики. Разом із тим, В. Андрєєв, О. Бережнова, Є. Бондарєвська, С. Гончаренко, П. Кабанов, В. Кравцов, В. Краєвський, С. Кульневич, В. Кушнір, В. Семиченко, В. Сластьонін, В. Тамарін,